

Kapitola 5

Spolková republika Německo v české zahraniční politice

Vladimír Handl¹

SPOLKOVÁ REPUBLIKA NĚMECKO V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: VÝCHODISKA A POLITICKÝ KONTEXT

Východiska

Česká politika vůči Německu v roce 2010 naplňovala dříve naznačené tendence pragmatizace a decentralizace spolupráce, dalekosáhlé evropeizace česko-německé agendy a ideového souznění, popř. vzájemného vymezení – podle aktuální politické konstelace v České republice a českých aktérů, kteří se ve vzájemných vztazích profilovali. Nástup konzervativně-liberální koalice v Praze (v SRN podobná koalice nastoupila na podzim 2009) otestoval nejen zájem o spolupráci, ale i míru blízkosti či vzdálenosti konzervativně-liberálních kruhů obou zemí.

Druhým významným prvkem česko-německé relace byl další pokrok v procesu narovnání historických vztahů, a to zcela v duchu česko-německé deklarace 1997: Právě na této platformě nastal dlouho očekávaný politický průlom v česko-bavorských vztazích. Paralelně se zároveň prohluboval vnitročeský dialog o válce a poválečných událostech, zejména ve vztahu k německému obyvatelstvu Československa.

První polovinu roku českou politiku určovala překlenovací úřednická vláda. Neměla jasně profilovanou politickou orientaci, velmi dobrý pracovní vztah mezi premiérem J. Fischerem a kancléřkou A. Merkelovou ale umožňoval úspěšně spravovat praktickou vztahovou agendu. Vztahy s Německem nebyly kontroverzní, vzhledem k omezenému mandátu měly ale spíše udržovací charakter a nestaly se předmětem společenské diskuse.

V druhé polovině roku se česká politika s nástupem nové vlády aktivizovala, zároveň se projevil znatelný posun v některých oblastech směřování zahraniční politiky. Vláda, vedená ODS, inklinovala tradičně spíše k atlantické orientaci v mezinárodních vztazích. Německá vláda na své straně vystupovala v postlisabonském období jako neobismarckovský „saturovaný stát“ a *status quo power* nemající jiné ambice než podílet se v rámci NATO a EU na udržení stability mezinárodního systému a za-

jišťovat přebytek obchodní bilance, nezbytný pro financování německého sociálního státu. Takové Německo pokračovalo v převážně reaktivní politice, a to i tam, kde se ujímalo vedení – tedy včetně řešení krize eurozóny. Bylo aktivní a často i efektivní na taktické úrovni, postrádalo ale jasné strategické priority; mezi výjimky patřila tradiční geostrategicky a ekonomicky podmíněná snaha SRN nedopustit oddělení Evropy a Ruska – a tedy také podpora Obamově politice „resetu“ ve vztazích s Moskvou.

Politický kontext

Na německou politiku reagovali čeští političtí aktéři diferencovaně. Pokud jde o bezpečnostní politiku, reagoval atlantický proud české politiky na přístup prezidenta Obamy k Rusku se zjevnou, i když nevyřčenou skepsí (popř. i nedůvěrou), byl takovému zaměření německé politiky nadále vzdálen. Bezpečnostní politika tak byla oblastí, v níž se čeští atlantici vůči Německu vymezovali spíše kriticky. Evropské zaměření německé bezpečnostní politiky nacházelo větší pochopení u českých evropeistů a internacionalistů, přičemž posledně jmenované ve vládě zastupovali někteří představitelé TOP 09; ministr K. Schwarzenberg ovšem sám sdílel spíše pohled atlantistů v ODS. Byla to hlavně výše uvedená reaktivnost německé politiky v postlisabonském období, jež je neuspokojovala: bez výrazné angažovanosti SRN není podle této pozice akceschopná EU vůbec představitelná – a to nehledě na nové institucionální instrumenty, které Evropská unie získala v *Lisabonské smlouvě*. Tradiční pozici zaujímal i čeští autonomisté/suverenisté (např. prezident Klaus, iniciativa D.O.S.T., Suverenita Jany Bobošíkové, Strana svobodných občanů Petra Macha, KSČM): nadále se obávali rostoucí role Německa a odmítali mj. i proto sdílení suverenity na úrovni EU, prosazovali naopak posilování národního státu.

Poněkud jiná situace existovala v oblastech evropské politiky, jež neměly vojensko-bezpečnostní charakter. Posun směrem k německé pozici, který čeští atlantisté učinili během českého předsednictví v EU v roce 2009, nová vláda P. Nečase sice částečně korigovala, v řadě oblastí ale kooperativní vztah pokračoval. Pokračovala i poměrně velká blízkost v náhledu na řešení finanční krize a stabilizaci eurozóny: Koaliční strany české pravicově-liberální vlády zaujímaly ze své podstaty postoje, příbuzné s přístupy vlády SRN, pokud jde o hospodářskou politiku, rozpočtovou kázeň. Nic na tom nemění fakt, že vládní prohlášení ve vztahu k EU hovořilo výhradně o českých zájmech v době, kdy se do jinak pragmatické rétoriky kancléřky Merkelové vracel hodnotový prvek a tedy i zdůraznění významu záchrany EU jako takové.²

Německo se jako politické téma významněji neobjevovalo v programech žádné z parlamentních politických stran jinak než jako součást většího celku (zejména EU a NATO) a v odkazech na zájem o dobrou spolupráci se sousedními státy.³ Figurovalo tak jako partner konkrétních projektů: Volební program ODS zmiňoval SRN právě pouze v kontextu „*obousměrného propojení ropovodu a plynovodu*“.⁴ Nepřímo ale ODS naznačila odstup od německé politiky v EU, když očekávala nové šance pro „*celoevropskou reformní politiku*“ od svého působení v euroskeptické Skupině Evropských konzervativců a reformistů (ECRG) v Evropském parlamentu; vymezuje se tak *a priori* vůči evropské politice německých konzervativních stran.⁵ Podobně ne-

mohla ODS veřejně podpořit euro mj. proto, že se s ním v zásadě sžila v době premiéra M. Topolánka jako s projektem výhradně ekonomickým a jeho politický rozměr pomíjela. V době „eurokrize“ a všeobecné nejistoty pak bylo posílení politického vnímání eura pro stranu velmi obtížné. Jestliže premiér Nečas zaujímal pragmatický postoj, byly postoje strany – mj. díky blízkosti tomu, že premiér Nečas přiblížil ODS opět k Václavu Klausovi – ovlivňovány vyhraněnými preferencemi Hradu.

Ostatní politické strany, ať už vládní, nebo opoziční, se v otázce eura a vztahů se SRN výrazně neprofilovaly. ČSSD nebyla vůči politice kancléřky Merkelové nekritická už vzhledem k solidaritě s opoziční SPD. V diskusi v rámci ČSSD byla váha Německa uváděna jako důvod, proč by ČR měla posilovat evropské instituce, které relativizují asymetrii mezi členskými zeměmi. Ve vztahu k členství v eurozóně dávala najevo větší zájem než ODS. Německou politiku kritizovala za otálení při poskytnutí finanční pomoci Řecku.⁶ Pozice KSČM byla vůči euru velmi kritická, rozpad eurozóny pro ni ale v zásadě nepředstavoval vytoženou metu; kárala spíše Berlín za nedostatečnou ochotu poskytnout bezprostřední pomoc Řecku jako „oběti“ zavedení eura. KSČM udržovala od německé politiky obecně odstup. Soustředila se především na otázky hospodářské a interpretovala shodu pravicových vlád ČR a SRN na politice rozpočtových škrťů jako další důkaz toho, že se ČR stala polokolonií německého kapitálu.⁷ Naopak Strana zelených vnímala německou politiku fiskální disciplíny jako příklad pro ČR; ve svém volebním programu se zavazovala k prohlubování spolupráce s Německem a dalšími sousedními státy.⁸ KDU-ČSL chtěla pro spolupráci s Německem a dalšími sousedy využívat programy EU.⁹

Evropa tak zůstala rozdělujícím tématem české zahraniční politiky a politického prostoru i ve vztahu k Německu. Prezident Klaus se ostře vymezil proti německému pojetí evropské politiky např. slovy že „*dnes, po přijetí Lisabonské smlouvy, se dá říci, že Německo získalo mírovou cestou jasnou evropskou hegemonii, o níž bezúspěšně vedlo dvě světové války*“.¹⁰ Ještě důrazněji vystupovali jeho spolupracovníci: Petr Hájek, vicekancléř prezidenta Klause, ve své knize *Smrt ve středu*, uvedl, že se ČR dostala zpět pod německý protektorát a že je Evropská unie pokusem vytvořit „*Čtvrtou říši*“ – což byly teze, jež s ním sdílel další vyhraněný euroskeptik, bývalý europoslanec Vladimír Železný.¹¹

Překonána nebyla polarita vnitrospolečenské debaty o minulosti. Dlouhodobě se v ní profilovaly na jedné straně zastánci kritického diskurzu poválečného vývoje a obecně doby před rokem 1989, kteří zdůrazňují obecné principy a hodnoty. Na druhé straně stáli odpůrci kritické (sebe)reflexe, kteří se opírali především o národně-státní argumentaci. Česko-český dialog nicméně pokročil a část české veřejnosti se konfrontovala s událostmi, jež následovaly po druhé světové válce, zejména v souvislosti s vyháněním a odsunem německého obyvatelstva. Motivem byl především zájem o vlastní minulost a tedy i snahy o místní připomínky obětí poválečných událostí, jejich vyšetřování, posiloval se ale také vztah ke kulturním dějinám. Jiná část společnosti kritický diskurz z principu odmítala, zaujímal obrannou „národní“ pozici, hovořila o nepřijatelném zkreslování dějinných událostí. Tuto obavu vyjádřil např. prezident Klaus, když prohlásil, že je frustrován „*narůstající asymetrií*“ mezi pozorností věnovanou událostem, jež se staly za druhé světové války a po jejím skončení, a kri-

tizoval údajnou „absenci důrazu na klíčový význam časové posloupnosti a kauzální příčinnosti těchto událostí“.¹²

Naopak, spíše sjednocujícím politickým tématem se stala návštěva bavorského premiéra H. Seehofera, již všechny politické strany vnímaly jako pozitivní a úspěšnou. Pouze KSČM vydala již předem prohlášení, podle něž mělo jít o „zcela asymetrický a scestný politický krok“.¹³

Ve vztahu k SRN se tak nadále projevovala slabost českého politického konsenzu zejména v evropské politice, ale i ve vztahu k vlastní minulosti. Chybějící soustavný zájem o zahraniční politiku byl v roce 2010 do určité míry překryt dramatickým vývojem eurozóny, který vrátil Německo do české zahraničněpolitické debaty. Potvrdilo se, že Německo představuje významné téma zejména ve zlomových situacích, kdy se rozhoduje o celkovém evropském kontextu české zahraniční politiky a vnějších hospodářských vztahů.

SPOLKOVÁ REPUBLIKA NĚMECKO V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: UDÁLOSTI A AGENDA

Úspěchy pracovních styků na nejvyšší i na pracovní úrovni

Potvrdilo se, že důležitým předpokladem aktivní politiky vůči německému sousedovi je vytvoření přímých a funkčních vztahů mezi hlavními aktéry: personifikace představuje jeden z předpokladů efektivní přímé diplomacie. Potřebné nástupiště pro aktivní politiku si tak v Berlíně vytvořil během své návštěvy (19.–20. srpna) premiér P. Nečas, když navázal velmi dobrý pracovní kontakt s kancléřkou Merkelovou.

Ministr zahraničních věcí K. Schwarzenberg (jehož první cesta vedla 19. července právě do Německa) mohl navázat na své výborné vztahy v SRN z dob vlády M. Topolánka. Věcně hájil potřebu cestovat do SRN a dalších sousedních zemí konstatováním, že „právě kvůli tomu, že máme dobré sousedské vztahy, se musíme víc o ně starat a o ně pečovat“.¹⁴ Problémem české politiky nejpozději od doby českého předsednictví v EU ovšem bylo, že na německé straně tato filozofie ustupovala pragmatikému soustředění na zájem o stabilitu a o konformitu české politiky s německým postojem zejména v EU.

Úspěchem české diplomacie bylo, že zajistila nástupní návštěvu spolkového prezidenta Ch. Wulffa, který se již předtím představil ve většině sousedních zemí SRN a návštěva České republiky pro něj sama o sobě nepředstavovala prioritu. Jednání s prezidentem Klausem proběhla ve velmi dobrém duchu, i když se oba politici nutně lišili v konkrétních názorech např. na otázky eurozóny. Návštěva znamenala vrchol prezidentské vztahové agendy vůči SRN.

Téměř historický úspěch v navazování přímých pracovních styků mezi současnou německou a českou politickou reprezentací představovala první návštěva bavorského premiéra v Praze (19.–20. prosince). P. Nečas našel v H. Seehoferovi (CSU) pragmatikého partnera, s nímž sdílel zájem „prolomit ledy“ v oficiálních kontaktech a dodat tak jinak intenzivním česko-bavorským vztahům chybějící politickou úroveň. Prohloubila se pracovní spolupráce ministerstev zahraničních věcí: na schůzce mi-

nistrů Kohouta a Westerwelleho 4. března v Berlíně se strany dohodly na ustavení konzultačního mechanismu (platformy) na úrovni vrchních ředitelů a ředitelů odborů obou ministerstev zahraničních věcí pro výměnu informací, analýz a stanovisek a identifikaci možných společných projektů. Akcent byl přitom na bilaterální spolupráci v oblasti Východního partnerství a energetické politiky. Konzultační mechanismus zastřeší pravidelné setkávání příslušných náměstků ministrů. Ministři rovněž navázali na úspěšně se rozvíjející praxi, když se dohodli na provádění pravidelných recipročních stáží diplomatů obou zemí na ministerstvech zahraničních věcí.¹⁵

Finanční krize a stabilizace eurozóny

Vztahu české politiky a médií k Německu v roce 2010 dominoval dramatický vývoj eurozóny a role SRN jako hegemonu snah o její stabilizaci. Základem převládajícího vzájemného porozumění, zejména po nástupu vlády P. Nečase, byla blízkost hospodářských kultur obou zemí, založená na směřování k nízké inflaci, vyrovnanému rozpočtu a posilování konkurenceschopnosti exportně orientovaného hospodářství. To se projevovalo v přístupu k finanční krizi již v roce 2009. Dodržování principů hospodářské disciplíny a zvyšování efektivity představovalo pro Německo, hlavního garanta stabilizace eurozóny, i ČR zcela klíčovou otázkou. Kancléřka Merkelová uvítala premiéra Nečase mj. slovy „s radostí jsem přijala, že Česká republika s novou vládou se silně orientuje na konsolidaci rozpočtu“ (19. srpna).¹⁶

Berlín by zjevně velmi uvítal, kdyby právě tato česká vláda vyslovila alespoň symbolický zájem dosáhnout členství v eurozóně co nejdříve. Během návštěvy premiéra Nečase kancléřka Merkelová údajně naznačila, že by „Česko ráda viděla v klubu“ a že by Praha patřila ke spojencům, s jejichž pomocí by SRN eurozónu stabilizovala a vedla k hospodářské disciplíně. Podobné nabídky měly směřovat i na Polsko.¹⁷ Vládní koalice ale byla v této otázce velmi zdrženlivá a gesto, které by Českou republiku mohlo v krizi eurozóny posunout do polohy důležitého partnera SRN, neučinila.

Jedním z důvodů byl fakt, že v ODS P. Nečase hrál větší roli hlas jejího zakladatele – V. Klause, jehož konzistentně negativní postoj vůči euru dával jeho domovské straně malý prostor pro politický, nebo alespoň rétorický manévr. Prezident Klaus pokračoval ve své kritice eura a uplatňoval ji (jako vždy) i na německé půdě, tentokrát např. svým článkem ve *Frankfurter Allgemeine Zeitung* (27. dubna) a vystoupením v rámci známého přednáškového cyklu na Humboldtově univerzitě (29. dubna). Klaus v Berlíně kritizoval SRN mj. za otálení při poskytnutí pomoci Řecku. Německo podle něj musí nést následky integrace, již samo formovalo. Podpořil tak rostoucí skepsi vůči euru a EU v německé společnosti a za svůj kritický pohled sklídl bouřlivé ovace.¹⁸ Odstup od německé reprezentace se nejlépe projevil v situaci, kdy V. Klaus neviděl české členství „v představitelné budoucnosti“, kdežto prezident Ch. Wulff chválil ČR za „dobrou úlohu při tvorbě pravidel“ v EU a doporučoval jí přijetí eura.¹⁹

I přes určitou ambivalenci v přístupu k otázce členství v eurozóně měla ale česká politika v Německu převážně pozitivní odezvu: hlavním zájmem SRN bylo, aby česká vláda prováděla hospodářskou politiku, jež by jí v perspektivě přijetí do eurozóny umožnila. Německá strana přijala i fakt, že se Česká republika nezapojila do záchran-
ného balíčku zemí eurozóny.

Obecné otázky evropské politiky

V první polovině roku ještě v česko-německém vztahu „dobíhala“ atmosféra českého předsednictví v EU v roce 2009 a německé pomoci české straně oslabené pádem vlády. Nadále platilo, že česká politika v EU byla s německým přístupem kompatibilní ve většině hlavních otázek, více než s ostatními členskými státy EU. Česko-německá spolupráce ve věcných bodech pokračovala bez problémů, i když intenzita vztahů ve srovnání s rokem 2009 v některých oblastech poklesla.

V prvním pololetí se agenda v očekávání předčasných voleb v České republice dramaticky nerozvíjela. Vláda P. Nečase po svém nástupu zahájila vůči SRN „pozitivní ofenzívu“ styků na pracovní úrovni: během několika měsíců do Prahy přijeli státní tajemníci německého MZV W. Hoyer a W.-R. Born, každý měsíc se konala alespoň jedna důležitá bilaterální akce, přičemž otázky EU představovaly naprostou většinu projednávané agendy.

Hlavním předpokladem spolupráce byla realizace *Lisabonské smlouvy*. Jistý význam měla i skutečnost, že se SRN v roce 2009 stala *de facto* garantem úpravy, kterou si vynutil prezident Klaus; její realizace proběhne v budoucnosti, v roce 2010 toto téma ve vzájemných vztazích aktuální nebylo.

Při řešení krize eurozóny česká vláda podpořila filozofii německého přístupu – tedy zejména akcent na rozpočtovou disciplínu. Nepodílela se nicméně na záchranném mechanismu a zdrženlivě vnímala případnou změnu *Lisabonské smlouvy*, již spojovala s referendem, např. kdyby mělo dojít na možnost odebrat státu hlasovací práva v případě, že nedodrží kritéria paktu stability a růstu.

Rozdíl se projevovaly v přístupu k „problematickým“ členům EU – Rumunsku a Bulharsku: Německá strana se je zdráhala podpořit při přijetí do schengenského prostoru a akcentovala jejich nepřipravenost. ČR tuto otázku posuzovala benevolentněji a soustředila se na základě vlastní zkušenosti na pozitivní efekty přijetí. Podobně Německo – pod dojmem eurokrize a s ní spojených výdajů – zdrženlivě posuzovalo možnosti dalšího rozšiřování EU; ČR naopak ve své podpoře přijetí nových členů setrvalo.

Očekávaly se rozdíly v přístupech obou zemí k vyjednávání nového rozpočtu EU, kdy česká strana hledala možnost buď vyrovnání plateb, nebo radikální reformy společné zemědělské politiky. Obě strany se shodly na tom, že by se rozpočet EU neměl navýšit přes 1 % HDP.

Bezpečnostní politika a situace v regionu

Po nástupu pravicové koalice se prosadil posun české politiky ve prospěch atlantické pozice. Nevyřčená, ale zjevná skepse podstatné části atlantické komunity vůči prezidentu Obamovi a jeho politickým krokům, zejména tzv. „resetu“ ve vztahu k Rusku, nebo perspektivě světa bez jaderných zbraní, českou politiku od přístupů SRN oddalovala. Podobně německá politika nesdílela zklamání z rekonfigurace projektu protiraketové obrany, již projevovaly v Praze atlantické kruhy; naopak vítala jeho inkluzivní charakter a tedy potenciální možnost integrovat do celého procesu Rusko.

V bezpečnostní agendě Německo pro českou politiku nicméně nepředstavovalo hlavního partnera a podobně se Německo nesoustředilo primárně na ČR. S převedením protiraketové obrany na novou platformu přestala být ČR předmětem zvláštní

pozornosti SRN (a dalších zemí), což část české politiky vnímala negativně.²⁰ V předí německé bezpečnostní politiky stál problém Íránu, v němž česká politika příliš nefigurovala.

Jako problematické se potvrdilo střídání preferencí v oblasti bezpečnostní politiky s výměnou českých vlád. Přechodný kabinet J. Fischera o výrazný zahraničněpolitický profil ani neusiloval. Vlastní (a stranické) preference ovšem naznačovali jeho ministři. Ministr zahraničních věcí J. Kohout např. před návštěvou v Berlíně prohlásil, že by se NATO mělo vrátit ke svým kořenům, tedy k teritoriální obraně.²¹ Tento postoj má tradičně v německé politice kladnou odezvu.

Politicky citlivé téma představovaly substrategické jaderné zbraně: německá strana je zařadila na svou zahraničněpolitickou agendu zejména pod vlivem koaliční strany – liberální FDP. O tom, aby o stažení jednala NATO, panoval v Německu obecně konsenzus, stejně jako o potřebě „globální nuly“ v oblasti jaderných zbraní.²² Česká strana se k těmto cílům hlásila v době Fischerovy vlády.²³ Následující pravo-středová koalice premiéra Nečase ale již vnímala otázku stažení substrategických jaderných zbraní (podobně jako jadernou „globální nulu“) se značnou opatrností.

Rovněž americký „reset“ ve vztazích s Ruskem a nová jaderná strategická doktrína USA byly hodnoceny vládami A. Merkelové a J. Fischera obdobně kladně. Naopak atlantický proud české bezpečnostní politiky, dominantní ve vládě P. Nečase, se k posunu v americké politice vyjadřoval zdrženlivě; na neveřejných fórech se pak vůči politice prezidenta Obamy a podobně orientovanému přístupu SRN jasně vymezoval. Německo, spojenec v NATO, si paradoxně „udrželo“ místo v geopolitické argumentaci české atlantické komunity. Například ministr obrany A. Vondra zdůrazňoval zájem, aby Američané zůstali angažováni „v prostoru mezi Německem a Ruskem“.²⁴

Česká politika nebyla zcela jednotná ani v tom, zda a jak posilovat společnou zahraniční a bezpečnostní politiku a společnou bezpečnostní a obrannou politiku EU. Prezident Klaus se např. vyslovil proti posilování EU v této oblasti v již zmiňovaném článku ve *FAZ* 27. dubna. V praktických otázkách se nicméně česká strana jako tradičně na společné politice podílela. Novou dimenzi česko-německé asymetrie představovala ESVA: česká politika nebyla příliš úspěšná v obsazování postů v rámci této nové diplomatické služby EU. Naopak, obě strany spojoval kritický přístup k postupu vysoké představitelky Unie pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku C. Ashtonové, který považovaly za málo transparentní a nedostatečně aktivní při zapojování členských zemí do formování a uskutečňování společné zahraniční a bezpečnostní politiky EU.

V centru společného zahraničněpolitického zájmu ČR a SRN zůstával projekt Východního partnerství. V první polovině roku obě strany zdůraznily otevřenost projektu účasti dalších zemí, zejména Ruska nebo Turecka.²⁵ Pozitivní prezentace Východního partnerství v Rusku patřila mezi priority německé politiky od samého počátku. Berlín se podařilo změkčit původní odmítavé stanovisko Moskvy v říjnu 2010.²⁶ K té době ale již nová česká vláda sledovala vůči Rusku důraznější politiku. Diskuse o možné spolupráci v této oblasti proto dále pokračovala, nedospěla ale k žádné konkrétnější dohodě. Právě Východní partnerství by se mělo podle závěrů návštěvy ministra G. Westerwelle v Praze v prosinci 2009 stát významnou oblastí česko-

-německé spolupráce. Naznačil to i společný článek ministrů zahraničních věcí ČR a SRN 4. března v *Mladé frontě Dnes* a *Finacial Times Deutschland*, v českém listu ovšem až na straně 13 (!).

Nečekaným způsobem česko-německé vztahy ovlivnil vývoj v Maďarsku: Německo (podobně jako Rakousko nebo Polsko) bylo znejistěno některými autoritářskými a nacionalistickými projevy v maďarské politice. Hrozbu navíc představoval hospodářský propad země, kterou německá politika a společnost až do rozšíření EU v roce 2004 vnímala jako nejpokročilejší a „nejkompatibilnější“ zemi regionu. Vdledjším efektem tohoto jevu byla skutečnost, že německá politika projevovala zvýšený zájem o spolupráci se stabilními zeměmi střední Evropy, zviditelnila se i Visegrádská skupina.

Hospodářské vztahy

Závislost na německé konjunktře se projevila mj. tím, že hospodářský růst „superkompetitivní“ SRN stimuloval postupné oživení i na české straně. V době krize vzrostl podíl Německa na českém zahraničním obchodě. V opačném směru se podobný efekt projevoval jen v lokálních rozměrech: V některých německých příhraničních městech až 30 procent zákazníků tvořili Češi.²⁷ V České republice fungovalo asi 3500 podniků, které mají souvislost s Německem a zaměstnávají asi 100 000 lidí.²⁸ Česko-německá obchodní a průmyslová komora měla cca 5500 členů a byla největší bilaterální zahraniční hospodářskou komorou v ČR.²⁹

Růstu české ekonomiky pomáhala skutečnost, že němečtí investoři vnímali ČR jako nejpřitažlivější zemi střední-východní Evropy; očekávali od ní ale konsolidaci státního rozpočtu, reformu pracovního práva a vzdělávacího systému.³⁰ Německé firmy měly zájem prosadit v ČR pružnější pracovní právo (flexibilnější konta pracovní doby). Pro české odbory šlo o požadavek nepřijatelný; shodly se ale s německými podnikateli na německém modelu *Kurzarbeit*, který by ovšem musela spolufinancovat česká vláda. 81 % německých podnikatelů si přálo zavedení eura, němečtí investoři kritizovali, že jim „*chybí politická předvídatelnost*“ ČR.³¹

Energetická problematika, dříve dramaticky diskutovaná i v česko-německých vztazích zejména v souvislosti s přerušením dodávek ruského plynu přes Ukrajinu v lednu 2009 a v souvislosti s výstavbou německo-ruského plynovodu Nord Stream, byla trvalou, ale méně dramatickou součástí česko-německých vztahů. Dodávky plynu v ČR zajišťovaly převážně německé firmy, jež také budovaly přípojku na baltský plynovod Nord Stream: část dosahující k české hranici byla v podstatě dokončena (plynovod Opal), s výstavbou na českém území se počítalo v letech 2011–2012. Půjde o tranzitní plynovod Gazela společnosti Net4gaz německého koncernu RWE. Na čtyřech místech bude 166 km dlouhý plynovod napojen na českou síť.³² RWE posiloval svou přítomnost v ČR i tím, že zde vybudoval své centrum pro střední-východní Evropu. Potvrdil, že nemá zájem o *asset swap* s ruskými energetickými giganty, tedy „výměnu“ vlastnictví zařízení v ČR a Rusku.

Premiér Nečas a kancléřka Merkelová se shodli na propojování energetických sítí a výstavbě plynovodu Nabucco.³³ Na vládní úrovni se sblížily postoje obou stran, pokud jde o jadernou energetiku: prodloužení fungování německých jaderných elektrár-

ren a úvahy o rozšíření Temelína vycházely z potřeby zajistit spolehlivý přísun energie a splnit evropské závazky snížení emisí CO₂. Aktivizace jaderné energetické politiky narážela na odpor oponentů „jádra“ v obou zemích, téma bilaterálních vztahů nicméně nepředstavovala – i během návštěvy H. Seehofera zůstala v podstatě na okraji pozornosti. Českou pozici samozřejmě s pochopením vnímali představitelé Svazu německého průmyslu.³⁴ České straně se nedařilo ve vzájemných vztazích řešit přetěžování přenosových sítí tokem elektřiny z Německa.

Doprava

Německá strana vyzývala Českou republiku k dostavbě dálnice D8, kde chybí dvacetikilometrový úsek mezi Lovosicemi a Ústím nad Labem. Česká strana v rámci zvyšování konkurenceschopnosti Evropy v globální soutěži argumentovala ve prospěch výstavby moderního železničního koridoru Praha–Plzeň–Domažlice–Mnichov.³⁵

Do plánů výstavby dopravní infrastruktury vstupoval stát, regiony i dotčené obce. V oblastech, kde na sebe plány infrastruktury nenavazovaly, se zájmy a představy obou stran střetaly, nebo byly dokonce v konfliktu. Sasko např. postavilo silnici od Cvikova do Schneebergu směrem na Karlovy Vary a vyvolávalo opakovaně jednání o možnosti výstavby pokračující silnice přes Krušné hory. Ta ale nebyla v harmonogramu výstavby dopravní infrastruktury ČR a bránily se jí dotčené obce, protože se obávaly masové kamionové dopravy. Naopak česká tripartita schválila výstavbu jezu na Labi jako součást opatření pro oživení ekonomiky. Proti vystupovali čeští i němečtí ochránci přírody (společnost Arnika a německý BUND, který má 400 000 členů a podporuje modernizaci železnic), kteří plán hodnotili jako investici hospodářsky nesmyslnou a ekologicky škodlivou. V této otázce se projevila i změna politické konstelace: vláda P. Nečase dávala zastáncům výstavby zatím největší naději na realizaci.³⁶

Ochrana prostředí

Téma výstavby jezu na Labi se stalo testem česko-německé spolupráce při ochraně životního prostředí: Sasko podalo proti stavbě jezu u Děčína protest, protože se obávalo, že ohrozí druhovou rozmanitost v Labi a zmenší množství vody, protékající do Německa.³⁷

Předmětem česko-německé diskuse se stala rovněž plánovaná dostavba jaderné elektrárny Temelín. Bavorská vláda sama podpořila prodloužení životnosti jaderných elektráren v Bavorsku o minimálně 15 let s tím, že by v opačném případě zavřela své elektrárny jen proto, aby začala dovážet energii z Temelína. Rozhodnutí bylo ale kontroverzní v Bavorsku samém.³⁸ V srpnu až září měla bavorská a saská veřejnost možnost vyjádřit se k plánům ČEZ na dostavbu Temelína, využila jej ale – na rozdíl od veřejnosti rakouské – pouze velmi omezeně. Bavorské ministerstvo životního prostředí žádalo české partnery o poskytnutí dodatečných informací ohledně bezpečnostních schránek dvou plánovaných bloků.³⁹

Pokračovaly lokální iniciativy, které se zaměřovaly na příhraniční projekty, spolufinancované z EU. Vznikl tak Krajinný park Bavorsko–Čechy, zahrnující mikroregion Dobrohost a LAG Brückenland Bayern.

Vnitro

Politickou a společenskou pozornost nadále poutala otázka kontrol za německými hranicemi. Ministři zahraničních věcí Kohout a Westerwelle se shodli, že kontroly českých řidičů, které německá policie v pohraničí provádí, sice neporušují *Schengenskou dohodu*, v některých případech ale odporují jejímu duchu.⁴⁰ To, že většinu kontrol provádějí bavorsští policisté, zdůvodňovala bavorská strana tím, že sice kriminalita v Bavorsku klesla na nejnižší úroveň za 18 let, že ale na Čechy připadá nejvíce pokusů o pašování drog a v pohraničí roste počet krádeží aut. Rozsah kontrol byl značný, německá policie např. prověřovala většinu českých linkových autobusů.⁴¹ V saské CDU se ozývaly hlasy pro obnovu kontrol přímo na hranicích. Důvodem byl 30procentní nárůst krádeží aut v Sasku v roce 2009; v prvním pololetí 2010 ovšem počet krádeží aut v českém pohraničí opět o třetinu klesl.⁴² Podle saského ministra vnitra nastal závod s kriminálními bandami.⁴³ Posilovat se proto měla i přímá příhraniční spolupráce, česká policie pak v reakci na nárůst krádeží aut v německém pohraničí začala provádět obdobné kontroly aut s německou značkou na svém území.⁴⁴ Systém společných hlídek fungoval „v malém“ již od roku 2007 na Labi, kdy na společné policejní lodi „Evropa“ pravidelně slouží dva čeští a dva němečtí policisté. Podobně pokračovalo propojování činnosti dopravní policie, kdy např. ústecká a saská úřadovna spolu začaly využívat dvě speciální dodávky pro kontrolu nákladní dopravy.⁴⁵ V první případu pohraničního pronásledování dopadli u Krupky policisté ze Saska tři lupiče z ČR, jež poté zatkla česká policie. Tento postup umožňuje *Schengenská dohoda* i spolupráce policie obou zemí.⁴⁶ Rostla např. i schopnost hasičů obou stran pomáhat v případě potřeby za hranicemi.⁴⁷ Nepodařilo se naopak, díky nedořešeným technickým otázkám, dotáhnout do konce dohodu o možnosti nasazovat na území sousedního státu záchrannou lékařskou službu.

Otázky minulosti

Nevýznamnější událostí v této oblasti byla návštěva bavorského premiéra Seehofera. Představovala úspěšný příklad diplomatického úsilí obou stran, kdy zátěž minulosti již nebránila otevření styků na politické úrovni. *De facto* se tak princip česko-německé deklarace z roku 1997 začal uplatňovat i na politické úrovni vztahů česko-bavorských. Ve smířlivém duchu se nesly již dříve hlavní projevy na každoročním srazu sudetských Němců, konaném tentokrát v Augsburgu (22.–23. května) pod vstřícně formulovaný heslem „Společné dějiny – společná budoucnost v Evropě“. Jestliže ministryně práce a sociálních věcí Bavorska Christine Haderthauerová (jejíž úřad v bavorské vládě záležitosti sudetských Němců spravuje) prohlásila, že „*do Evropy nepatří ani Benešovy sochy, ani Benešovy dekrety*“,⁴⁸ orientovali se premiér Seehofer i mluvčí Sudetoněmeckého krajanského sdružení Posselt na budoucnost – zjevně ve snaze nezablokovat možnost uskutečnit konečně oficiální návštěvu Prahy.⁴⁹

Pokračoval proces českého vyrovnání s minulostí, v němž se zesíleně angažovala zejména místní veřejnost. V Postoloprtech byla po mnoholeté diskusi odhalena pamětní deska, připomínající masakr 763 německých obyvatel regionu z června 1945. Velvyslanec SRN v ČR Johannes Haindl při obřadu neopomněl zmínit, že tragická událost byla následkem utrpení, které Evropě přineslo nacistické Německo.⁵⁰ Vyšet-

řování údajných poválečných vražd a poprav Němců proběhla v Dobroníně a ve Znojmě; vyšetřování naopak skončilo v případě ostravského tábora Hanke, kde mělo být zabito okolo 200 osob.⁵¹

Příspěvky z německé strany přicházely zejména z politických kruhů. Prezident SRN Ch. Wulff při návštěvě v Praze 19. listopadu prohlásil, že „*my Němci jsme Čechům v době okupace způsobili nevýslovné utrpení*“.⁵² Uvedl také, že zločiny nacistů nelze srovnávat s poválečným děním v ČSR.⁵³ Mluvčí Sudetoněmeckého krajanského sdružení B. Posselt se k minulosti vyjádřil v Lidicích slovy: „*Ukláníme se před našimi spoluobčany z Lidic a žádáme o odpuštění té části viny, kterou i my neseme*.“⁵⁴ Oba zároveň připomněli i násilí spáchané na Němcích po druhé světové válce.

V Německu byla otevřena výstava o Česích totálně nasazených v Nordhausenu ve výrobě V2.⁵⁵ Velmi široký dosah měla výstava věnovaná totálně nasazeným, která byla v létě umístěna na stěnách stanic berlínského metra.

Významný fenomén představovalo několik kulturních a mediálních počínů, symbolické akty historické paměti i méně viditelné, místně založené aktivity. Pozornost české a hlavně německé veřejnosti upoutal film Juraje Herze *Habermannův mlýn*, který v lednu získal Bavorskou filmovou cenu a byl dlouho na úvodní webové stránce Sudetoněmeckého krajanského sdružení.⁵⁶ Pro německou veřejnost i politiku symbolizoval ochotu české společnosti zabývat se nepředpojatě otázkou války a poválečné doby. Myšlenkou pochopení doby bylo vedeno řada dalších děl (dokument *Dům se zelenou střechou*, ČT2 11. února, ARD 1. března), přičemž některé záměrně vyvolávaly kontroverzní debaty, jako např. film režisér Michala Vondráčka *Zabíjení po česku*. Autor dostal za svůj dokument od německé nadace Centra proti vyháněním cenu Franze Werfela za lidská práva.⁵⁷

Kontroverznost tématu potvrdilo vystoupení prezidenta Klause, který u příležitosti výročí událostí 17. listopadu odmítl asymetrii – v médiích i v politickém diskurzu – mezi pozorností věnovanou událostem před zahájením druhé světové války, jejímu průběhu a událostem po jejím skončení.⁵⁸ Naopak V. Havel viděl v asymetrii důsledek dlouhodobého mlčení o poválečné části historie a ministr Schwarzenberg považoval za správné, aby se Češi vyrovnávali především s vlastními zločiny.⁵⁹

Nikoli česká politika, ale média (a rovněž KSČM) věnovaly pozornost otázce zastoupení Svazu vyhnanců v radě Nadace Útěk, vyhnání, usmíření. Komentáře se věnovaly zejména tomu, že z vědecké rady nadace vystoupila česká historička docentka Kristina Kaiserová. Svůj odchod vysvětlila nepřipustnou politizací práce rady (již dříve radu z podobných důvodů opustil polský historik Tomasz Szarota). Německá SPD s případem spojila kritiku nadace za to, že vychází ve svém pojetí vstříc německému Svazu vyhnanců.⁶⁰ Jako členka česko-německé komise historiků se pak docentka Kaiserová podílela na přípravě výstavního konceptu centra, který byl schválen správní radou centra 25. října.⁶¹

Týdenník *Der Stern* přinesl zprávu, že ministr Schwarzenberg připouští možnost zrušení dekretů prezidenta Beneše. MZV tuto informaci dementovalo. Vyplývala z reportáže televize ARD, jejíž tým přijel do Prahy z Berlína a pracoval bez konzultace s pražským štábem ARD, dobře obeznámeným s českým konsenzem v daném tématu.⁶²

Dále svou činnost rozvíjel Česko-německý fond budoucnosti. Ředitel sekretariátu fondu Tomáš Jelínek uvedl, že „*prioritou Česko-německého fondu budoucnosti zůstává vedle výměn mládeže a partnerství škol rovněž spolupráce v kulturní sféře*“.⁶³ Na spolupráci se podíleli rovněž sudetští Němci, kteří se zapojovali do společných projektů renovace kulturních památek v místech dříve osídlených Němci (7,5 mil. Kč pro rok 2011). Na zasedání v bavorském Schönsee (22. září) Správní rada fondu podpořila 93 bilaterálních projektů sumou téměř 9 mil. Kč.

Pokračovala snaha uskutečňovat humanitární gesta vůči obětem nacismu. Deutsche Bahn poskytne okolo 6,3 mil. Kč prostřednictvím Nadace Připomínka, odpovědnost a budoucnost na lékařskou nebo sociální pomoc především ve prospěch Židů a Romů, přeživších vyhlazovací koncentrační tábory.⁶⁴

V nejobecnější rovině společnou historii jako spojnicí regionu Bavorska a jižních Čech přiblížily oslavy tisíciletí Zlaté stezky mezi Pasovem a Prachaticemi.⁶⁵ První muzejní sbírku s tématem dějin a kulturního odkazu českých Němců v Čechách budovala v Ústí nad Labem vědecká, vzdělávací a kulturní instituce Collegium Bohemicum.⁶⁶

Sub-nacionální úroveň

Českou republiku v průběhu roku navštívili premiéři Braniborska M. Platzeck a Saska S. Tillich. Úspěch zástupců českého MZV představuje skutečnost, že se po sedmi letech jednání podařilo zajistit, aby saská strana získala možnost využívat pro své aktivity v Praze historickou budovu Lužického semináře. Tento úspěch symbolizuje stále intenzivnější vztahy mezi ČR a Saskem.

Hlavní událostí na zemské úrovni byla nicméně výše uváděná první návštěva bavorského premiéra v Praze (19.–20. prosince). Její příprava proběhla během asi šesti měsíců, byla tedy relativně krátká, ale velmi náročná. Jak uvedl jeden z hlavních aktérů příprav, velvyslanec ČR v SRN Rudolf Jindrák, připomínal postup svou intenzitou a naprostou utajeností kriticky citlivá jednání o česko-německé deklaraci v letech 1995–1996 (podepsána 21. 1. 1997). Hlavní otázka spočívala v tom, jak premiér Horst Seehofer osloví dekrety prezidenta Beneše – tedy téma, kvůli kterému do Prahy nepřijel někdejší premiér Edmund Stoiber. Premiér Nečas vytyčil předem prostor pro jednání, když prohlásil, že „*pokud by základní vyznění případné podobné návštěvy bylo to, že se opět vracíme především k minulosti, tak to nic pozitivního česko-německým vztahům nepřinese*“.⁶⁷ Bavorská strana český postoj zjevně respektovala: Tradiční roli patrona sudetských Němců, kteří se stali tzv. třetím bavorským kmenem, vyjádřil Seehofer tím, že členem jeho delegace byl mluvčí Sudetoněmeckého krajanského sdružení B. Posselt. Ten se ale podle dohody nezúčastnil jednání, nýbrž jen společenského programu. Ve svých projevech se H. Seehofer na rozdíl od svých dřívějších vyjádření, a především od někdejšího premiéra Stoibera, důsledně držel rámce česko-německé deklarace 1997.⁶⁸ Někdejší pozice E. Stoibera, že do Prahy nepojede, dokud bude ČR trvat na platnosti dekretů prezidenta Beneše, tak vzala pod tlakem reality za své. Kromě neústupnosti české strany se tak projevila zejména snaha H. Seehofera, pragmatického politika bez osobní vazby na Českou republiku, posílit svůj kredit mezi

bavorskými voliči, kteří (včetně bývalých sudetských Němců) mají již dlouho zájem na dalším prohloubení spolupráce s Českou republikou. Kromě toho CSU díky neúspěšným volbám musela poprvé vytvořit koaliční vládu s FDP. Paradoxně tak oslabení CSU vedlo k tomu, že již nemusela „bojovat“ o hlas každého voliče, váha případných odpůrců v rámci sudetoněmecké voličské komunity proto relativně poklesla. Hlavní témata jednání se i proto týkala praktické agendy sousedských styků – dopravy, policejních kontrol na hranicích, hospodářské spolupráce atd.⁶⁹

Nestandardní charakter návštěvy zdůraznila skutečnost, že H. Seehofera nepřijal prezident Klaus, který se v jiných případech na Pražském hradě zemské premiéry setkává. Ve vztazích s Mnichovem zůstal prezident zatím zdrženlivý zjevně díky souvislosti s otázkou dekretů prezidenta Beneše, již sám pravidelně vnáší do politické debaty. Návštěva tak proběhla nehledě na opatrnou skepsi Pražského hradu.

Na regionální úrovni nejintenzivnější příhraniční styky a rozvoj zajišťovaly nadále investice z evropských fondů. Plzeňský kraj, Jihočeský kraj, Horní Falcko, Dolní Bavorsko a Horní Rakousko vytvořily první obří tzv. metropolitní region Dunaj–Vltava s 5,5 mil. obyvatel. Má v letech 2014–2020 nahradit podstatně menší tzv. regiony soudržnosti, které zatím v letech 2008–2013 čerpají peníze z dosavadního rozpočtu EU.⁷⁰ Mezi neúspěšnější patřil trojstranný euroregion Neisse–Nisa–Nysa, který jen v české části za posledních dvacet let získal z evropských fondů cca 2 mld. Kč.⁷¹

Některé slabě rozvinuté příhraniční oblasti neviděly jinou možnost, jak zintenzivnit svůj hospodářský a kulturní život, než spoluprací se sousedy na německé straně – např. Železnorudsko.⁷² Podobně realizují společné projekty o objemu 256 mil. Kč čtyři české a německé obce spojené do mikroregionu Centrální Krušnohoří.⁷³

Kultura

Kultura spojovala centrální, státně organizované akce s aktivitou místní úrovně.

V Sasku a sousedním ústeckém kraji probíhaly tradiční, rozsáhlé, již 12. dny české a německé kultury, na jejichž organizaci se z české strany podílelo např. Collegium Bohemicum z Ústí nad Labem. Svěbytná tradice je důležitým přínosem kulturnímu životu celého regionu. V Praze proběhly v listopadu u příležitosti 20. výročí partnerství mezi Prahou a Hamburkem dva týdny „Dnů Hamburku“. Konaly se každoroční, umělecky náročné dny německého divadla v Praze.

Tradičně aktivní byly v kulturní oblasti ZÚ Berlín a Česká centra, jejichž činnost přivedla na české akce nejen v německé metropoli tisíce zájemců (např. promítání filmu *Habermannův mlýn* na ZÚ v Berlíně spojené s diskusí s režisérem). Samostatné aktivity vyvíjelo např. nevládní kulturní Centrum Bavaria Bohemia v Schönsee.

Dynamika kulturních vztahů stále častěji probíhala na lokální úrovni. Do povědomí v Čechách (i Německu) pomalu pronikala myšlenka, že některé kulturní hodnoty v zejména v příhraničních oblastech je možné zachránit jen ve spolupráci – např. roubené chalupy v okolí Šluknovského a Frýdlantského výběžku.⁷⁴ Další příklad přinesly Ústecký kraj a partneři ze Saska, kteří spolupracovali na tom, aby UNESCO zapalo do seznamu světového dědictví hornické památky na obou stranách Krušných hor.⁷⁵

SPOLKOVÁ REPUBLIKA NĚMECKO V ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITICE: INSTITUTE A AKTÉŘI

V české politice vůči SRN nedošlo během roku k žádné podstatnější změně v kompetencích a váze jednotlivých aktérů v politice vůči SRN. Spolupráce mezi Úřadem vlády ČR a MZV se jevila v zásadě jako intenzivní a bezproblémová. Úřad vlády zjevně akceptoval základní „bilaterální kompetenci“ MZV a opíral se o ni. Premiér Nečas samostatně prosadil svou představu o návštěvě premiéra Bavorska Seehofera v Praze, a to nehledě na zdrženlivou distanci některých dalších ústavních činitelů, zejména prezidenta republiky.

Vláda a parlament i jeho výbory se nezabývaly Německem jako zvláštním bodem programu, zmiňovaly jej ale v širším kontextu. Jednak se tak dělo ve všech debatách o evropské politice zejména v souvislosti s krizí eurozóny a přípravou stabilizačních opatření, v nichž bylo Německo vnímáno jako klíčový aktér. Několikrát bylo zmíněno v kontextu přípravy evropské *battle-group* vedené bundeswehrem pro rok 2012, na níž se bude podílet Armáda ČR. Návštěva premiéra Seehofera byla 16. prosince předmětem interpelace poslankyně za KSČM Marty Semelové na premiéra Nečase.

Svůj specifický postoj vůči Německu si udržoval prezident Klaus, zejména pokud jde o otázky evropské politiky. Na rozdíl od roku 2009, kdy jednal v přímém rozporu s postojem vlády v otázce ratifikace *Lisabonské smlouvy*, nedošlo v roce 2010 k takto zásadnímu odchýlení od vládní linie. Mnohohlasost české politiky se v tomto smyslu vrátila k „normálu“, kdy prezident (a jeho spolupracovníci) vyjadřoval převážně vlastní a často kontroverzní názory, ale neztěžoval postup vlády.

Omezení finančních prostředků zhruba o 20 % se dotklo všech institucí ČR v SRN. ZÚ Berlín snížil vzhledem k finančním omezením svůj stav o šest osob, z toho o dva diplomaty. Situace vyžadovala nové přístupy a větší zapojení občanské i soukromé sféry. Po dvanácti letech se např. z Drážďan do Düsseldorfu přesunulo České centrum. Kulturní aktivity v Sasku si nicméně rozdělily GK ČR Drážďany, České centrum v Berlíně, česko-německá Nadace Brücke/Most v Drážďanech a Collegium Bohemicum v Ústí nad Labem. V Německu tak jako v jediné zemi nadále působí více než jedno České centrum.

Český dům v Düsseldorfu byl otevřen 25. října. Stal se modelovým příkladem hospodářného umístění agentur CzechTrade, CzechInvest, CzechTourism, Českého centra a konzulátu v jednom pronajatém objektu. Jeho hlavní činnost spočívá v oblasti ekonomické, zejména v podpoře českých exportérů. Zároveň ale bude podporovat vzájemné kulturní vztahy a turismus.⁷⁶ CzechInvest své zastoupení do Düsseldorfu přenesl z Mnichova.

Pokračovala jednání o možnosti, aby SRN získala za odpovídající protihodnotu do vlastnictví sídlo své ambasády v Praze, Lobkovický palác. Česká strana k německému zájmu přistupovala s pochopením vzhledem k historické symbolice paláce pro SRN. Jako protihodnotu posuzovala německou nabídku získat v centru Berlína lukrativní pozemek.⁷⁷

NĚMECKÁ DIMENZE ČESKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY VE VEŘEJNÉM A MEDIÁLNÍM PROSTORU

V médiích tematicky převládala při pohledu na Spolkovou republiku Německo tři témata: hospodářské otázky, vývoj v EU a krize eurozóny a návštěva bavorského premiéra Seehofera. Výrazně (a pozitivně) bylo posuzováno zejména téma německé konjunktury, na níž je české hospodářství výrazně závislé.⁷⁸ Přitom některé kroky na německé cestě z krize – jako např. *Kurzarbeit* – vyvolávaly kritické reakce z liberálních pozic a nacházely naopak podporu levice.⁷⁹

Pokračovala poněkud nekonzistentní debata o krizi eura a českých zájmech. Jestliže zastánci euroskeptické pozice přímo či nepřímo vyjadřovali uspokojení (a sebe-potvrzení), upozorňoval např. Jan Macháček na to, že oslabení a případně rozpad eurozóny jen zvýší závislost ČR na Německu a posílí vliv Ruska;⁸⁰ v tomto kontextu autor jako přijatelnou vnímal i další federalizaci (nikoli centralizaci) EU.⁸¹ *Hospodářské noviny* vyjadřovaly německé strategii v obecných rysech podporu.⁸² Snaha přijít s mediálním hitem, spíše než analytický úsudek, se objevila v *Lidových novinách*, když „informovaly“ o tom, že německá politika vyvíjí na ČR tlak, aby přijala euro.⁸³ V obecných rysech ale česká média pro německý postup vyjadřovala sice nikoli nekritické, přesto ale převládající pochopení.

Pozitivní obraz Německa se objevoval v jednotlivých oblastech společenského života – např. v kultuře byl velmi pozitivně přijat 15. ročník přehlídky německého divadla v ČR.⁸⁴ Věcně kritický pohled na vnitřní vývoj v SRN již tradičně nabízela Anneke Hudalla v *Respektu*.⁸⁵

Až na výjimky, jako představovaly *Haló noviny*, vnímala média pozitivně návštěvu bavorského premiéra Seehofera. Adam Černý v *Hospodářských novinách* zdůrazňoval historický a politický kontext česko-bavorského vztahu. Luboš Palata uvítal návštěvu jako šanci využít zvláštní most mezi Bavorskem a Čechy, který představují sudetští Němci.⁸⁶ Naději v novou éru ve vztazích s Bavorskem vyjádřila většina médií.⁸⁷ Pozitivní očekávání tlumilo *Právo*, které akcentovalo účast Bernda Posselta, mluvčího Sudetoněmeckého krajanského sdružení, v bavorské delegaci.⁸⁸

Veřejnost posuzovala vztahy s Německem pozitivněji než kdykoli za posledních deset let: v březnu 2000 hodnotilo vztahy se SRN příznivě 77 % dotázaných (negativně 14 %), v listopadu 2010 byl poměr 89 % k 7 %; lepší hodnocení dostaly už jen vztahy se Slovenskem a Polskem. Naopak, až za Německem následovaly Velká Británie (84 : 4), USA (83 : 12) a Francie (82 : 10).⁸⁹ Pokud jde o sympatie vůči vybraným zemím, zaostávalo Německo již tradičně za Slovenskem, všemi uvedenými zeměmi a rovněž Polskem, Rakouskem a Japonskem (dosažené hodnocení 2,55 na škále 1 až 5, kdy „1“ představuje nejvyšší hodnotu).⁹⁰

ZÁVĚR

Česká politika vůči SRN měla v roce 2010 střídavou dynamiku, intenzita vztahů se koncem roku zvyšovala. Projevila se v pokračování běžné praktické agendy na všech

úrovňích, rozvoji styků na nejvyšší úrovni a podobných přístupech obou vlád ke klíčovému tématu evropského vývoje – krizi eurozóny. Na společenské úrovni pokročila zejména česko-česká diskuse o minulosti, pokračovaly rovněž bilaterální iniciativy a projekty, vzrostl dále význam Česko-německého fondu budoucnosti.

V čistě bilaterální agendě po průlomu v česko-bavorských vztazích nebylo téma, které by je zásadním způsobem zatěžovalo. Vztah k minulosti a odlišné pohledy na ni zůstávají přirozeně součástí česko-německých (a zejména česko-bavorských) vztahů a mohou ovlivňovat jejich atmosféru, zejména společenskou a mediální. I bavorská strana se ale během historické návštěvy premiéra H. Seehofera pohybovala striktně na půdorysu česko-německé deklarace z ledna 1997: držela se závazku, nezatěžovat vzájemné vztahy „*politickými a právními otázkami pocházejícími z minulosti*“.⁹¹

V bezpečnostní politice se převážně atlanticky orientovaná vláda (jako vždy v česko-německém vztahu) poněkud vzdálila od pozic, které zaujímala SRN. Nicméně vzhledem k tomu, že tato oblast nepatří ani z jedné strany k hlavním tématům vzájemné relace, neznamenal tento posun zásadní změnu v politice vůči SRN jako celku.

Německo se jeví jako strategický partner České republiky v Evropské unii. Vláda, vedená ODS, ale evropský rozměr vztahů vůči Německu definovala spíše pragmaticky, a proto dlouhodobější hledisko neakcentovala. Byla navíc limitována postojem prezidenta republiky, jenž udržoval od evropské politiky SRN známý kritický odstup. Jako v minulých letech to ale byla stále více dynamika politického a hospodářského vývoje v EU a SRN samé, co určovalo kvalitu a intenzitu vztahu s německým sousedem, spíše než politické záměry nejednotné české politické reprezentace.

Jako velmi problematická se jevila tendence některých českých kritiků EU a eura podporovat hlasy, jež útočí na EU/euro v Německu samém. Ač ideologicky pochopitelná, vyvolává taková aktivita otázky, zda není v rozporu s deklarovanými cíli české zahraniční politiky a neohrožuje tak základní rámec národního zájmu – členství ve fungující a prosperující EU. Právě EU jako garant evropské stability a prosperity, který zmírňuje existující asymetrie (např. mezi ČR a SRN) a představuje jednu z mála šancí zachovat jistou roli Evropy v turbulentní světové politice a hospodářství, představuje hlavní pilíř české zahraniční politiky po roce 1990. Funkční EU ovšem není myslitelná bez aktivní účasti Německa. Žádná česká politická strana nebo jednotlivý aktér nepředložili ani v roce 2010 politickou strategii pro hypotetickou situaci, kdy by Německo v EU vzalo za své přístupy a preference, zastávané českými euroskeptiky. Navíc propojení českého hospodářství s německým získalo takový rozměr a charakter, že Petr Zahradník (Česká spořitelna, člen NERV) se záměrnou nadsázkou doporučil, aby se Česká republika v nejbližší době soustředila na splnění tzv. maastrichtských kritérií – a pak přistoupila ke měně, která bude tou dobou platit v Německu.

Poznámky

¹ Autor děkuje za podněty a připomínky odpovědným pracovníkům vládních institucí a diplomatům MZV ČR, s nimiž vedl individuální rozhovory a bez nichž by tento příspěvek nemohl být sepsán.

Jde o tyto osoby (uvádí se v abecedním pořadí, bez udání funkcí): Michal Bucháček, Jiří Čistěcký, Milan Čoupek, Tomáš Ehler, Rudolf Jindrák, Jan Bruner, Jakub Novák, Robert Otepka. Zvláštní poděkování patří Zastupitelskému úřadu ČR v Berlíně a velvyslanci Rudolfu Jindrákovi za vytvoření optimálních podmínek při práci na textu. Publikovaný text je samozřejmě zcela v odpovědnosti autora a vyjadřuje názory, jež se nemusejí shodovat s postoji uvedených osob a institucí.

- ² Vystoupení spolkové kancléřky Angely Merkelové ve Spolkovém sněmu, 21. 5. 2010. Srv. s Programovým prohlášením Vlády České republiky, 4. 8. 2010.
- ³ Viz např. 2010 *Volební program TOP 09*, s. 32–33. On-line: (www.top09.cz/files/soubory/volebni-program-2010-do-poslanecke-snemovny.pdf); podobně viz *Program Věcí veřejných. Zahraniční politika*. On-line: (www.veciveřejne.cz/program-vv-zahranicni-politika.html).
- ⁴ *Vize 2020*. ODS, s. 24. On-line: (www.vize2020.cz/docs/vize2020final.pdf).
- ⁵ Op. cit., s. 21.
- ⁶ *Odborná programová diskuse Nová realita Evropské unie ČSSD*, 7. 11. 2010. On-line: (www.cssd.cz/inews/nazory-a-komentare/verejna-debata-nova-realita-evropske-unie).
- ⁷ *Grospič: Sociální škrty se souhlasem Merkelové*. Haló noviny, 21. 8. 2010. On-line: (www.kscm.cz/article.asp?thema=2742&item=50199&category=&previev=archiv).
- ⁸ *Volební program Strany zelených pro volby do Poslanecké sněmovny 2010*, s. 11, 76. On-line: (www.zeleni.cz/underwood/download/files/sz-volebni-program-2010.pdf).
- ⁹ *KDU-ČSL: To lepší v nás. Volební program 2010–2014*, s. 38. On-line: (www.kdu.cz/Kdu/media/Kdu/Volby/KDU_program.pdf).
- ¹⁰ Klaus, Václav: *Klasický liberalismus se dostal v současnosti do viditelné defenzivy*. Parlamentní listy, 8. 7. 2010.
- ¹¹ Petřík, Lukáš: *Železný: Z EU vystupovat nemusíme. Ona se úspěšně drolí sama*. Parlamentní listy, 3. 7. 2010.
- ¹² Vystoupení prezidenta republiky na vzpomínkové akci k 71. výročí 17. listopadu 1939. Praha, 17. 11. 2010. On-line: (www.klaus.cz/clanky/2716).
- ¹³ *Výjádření MUDr. Jiřího Maštálky, místopředsedy ÚV KSČM a europolance, k chystanému přijetí návštěvy H. Seehofera a B. Posselta zástupci vlády ČR*. KSČM. On-line: (www.kscm.cz/article.asp?thema=2730&item=52409).
- ¹⁴ *Schwarzenberg pojedí na první cestu do Berlína, pak do Vídně*. ČTK, 13. 7. 2010.
- ¹⁵ *Tiskové prohlášení MZV ČR u příležitosti setkání ministrů zahraničních věcí České republiky a Spolkové republiky Německo 4. března 2010 v Berlíně*. MZV ČR. On-line: (www.mzv.cz/jnp/cz/udalosti_a_media/prohlaseni_a_stanoviska/x2010_03_04_setkani_ministru_jana_kohouta_a_guida_westerwelleho.html).
- ¹⁶ *Merkelová vítá úspěšná opatření Nečasovy vlády*. ČTK, 19. 8. 2010.
- ¹⁷ *Berlín: Německo Čechy ani nikoho jiného do eurozóny netlačí*. ČTK, 12. 12. 2010.
- ¹⁸ *Gespräch mit dem tschechischen Präsidenten*. Frankfurter Allgemeine Zeitung, 28. 4. 2010. On-line: (www.klaus.cz/clanky/2577).
- ¹⁹ *Klaus: Jakýkoliv problém eurozóny je i českým problémem*. ČTK, 22. 11. 2010.
- ²⁰ *O ČR nebylo v Mnichově moc slyšet, podle Vondry odešla z výsluní*. ČTK, 7. 2. 2010.
- ²¹ *Kohout pro SZ: NATO by se mělo od misi vrátit k obraně*. ČTK, 3. 3. 2010.
- ²² *Deutschland muss deutliche Zeichen für eine Welt frei von Atomwaffen setzen*. Antrag der Fraktionen der CDU/CSU, SPD, FDP und Bündnis/Die Grünen. Deutscher Bundestag, Drucksache 17/1159, 24. 3. 2010, s. 2.
- ²³ *Kohout: Na radě jsou teď taktické jaderné zbraně*. Parlamentní listy, 18. 4. 2010. On-line: (www.parlamentnilisty.cz/arena/politici-volicum/163557.aspx).
- ²⁴ *Alexandr Vondra: NATO se nemůže předčasně vzdát svého jaderného odstrašení*. Právo, 19. 11. 2010. On-line: (zpravy.ods.cz/prispevek.php?ID=15458).
- ²⁵ *Kohout a Westerwelle: Východní partnerství není soukromý klub*. ČTK, 3. 3. 2010.
- ²⁶ Vystoupení experta parlamentní skupiny CDU-CSU na konferenci ÚMV a Konrad Adenauer Stiftung, Praha, MZV, 20. 10. 2010.
- ²⁷ *V Německu u hranic s ČR a Polskem roste kriminalita, lidé zuří*. ČTK, 1. 4. 2010.

- ²⁸ Němečtí investoři chtějí prodloužení kont pracovní doby. ČTK, 3. 2. 2010.
- ²⁹ ČNOPK: Německé firmy v ČR preferují němčinu před angličtinou. ČTK, 14. 2. 2010.
- ³⁰ Průzkum: ČR zůstává pro německé firmy nejatraktivnější v regionu. ČTK, 28. 6. 2010.
- ³¹ Německé firmy zlepšení ekonomické situace v ČR nepocítují. ČTK, 30. 3. 2010.
- ³² Německá strana plynovodu je skoro hotová, napojila se do Čech. ČTK, 16. 11. 2010.
- ³³ Merkelová vítá úsporná opatření Nečasovy vlády. ČTK, 19. 8. 2010.
- ³⁴ Kohout: Kontroly Čechů v Německu mohou odporovat duchu Schengenu. ČTK, 4. 3. 2010.
- ³⁵ Bavorské i české ministerstvo dopravy chtějí trať Praha-Mnichov. ČTK, 5. 11. 2010.
- ³⁶ Čeští a němečtí ekologové znovu vyostřili spor o jez na Labi. ČTK, 28. 4. 2010; Nová vláda oživí labské jezy, shodují se rejdari i ekologové. ČTK, 20. 7. 2010.
- ³⁷ Sasko podalo oficiální protest proti stavbě jezu na Labi u Děčína. ČTK, 20. 11. 2010.
- ³⁸ Bavoři se přou o životnost jaderných elektráren, straší Temelínem. ČTK, 6. 8. 2010.
- ³⁹ Focus: Bavorsko pochybuje o zabezpečení nových bloků Temelína. ČTK, 4. 10. 2010.
- ⁴⁰ Německá vláda bude řešit kontroly Čechů, odporují duchu Schengenu. iDnes, 4. 3. 2010. On-line: (zpravy.idnes.cz/nemecka-vlada-bude-resit-kontroly-cechu-odporuji-uchu-schengenu-ph9-/zahranicni.asp?c=A100304_165741_zahranicni_abr).
- ⁴¹ Podle vnitřní Němci kontrolují 70 pct. linkových autobusů z ČR. ČTK, 5. 5. 2010.
- ⁴² ČR, Německo a Polsko společně požádají o peníze EU na povodně. DůmFinancí.cz, 15. 9. 2010. On-line: (dumfinanci.cz/stalo-se/cr-nemecko-a-polsko-spolecne-pozadaji-o-penize-eu-na-povodne).
- ⁴³ DPA: Německý ministr vyhláší boj kriminalitě v příhraničí. ČTK, 14. 10. 2010.
- ⁴⁴ Právo: Policie zpřísní kontroly německých aut v příhraničí. ČTK, 26. 11. 2010.
- ⁴⁵ Policie v Ústeckém kraji dostala nová auta pro kontrolu kamionů. ČTK, 23. 3. 2010.
- ⁴⁶ Saská policie poprvé pronásledovala české zloděje až na území ČR. ČTK, 4. 11. 2010.
- ⁴⁷ Viz např. Hasiči z Libereckého kraje mají nové vozy i pro akce v Německu. ČTK, 23. 2. 2010.
- ⁴⁸ Steinbachová kritizovala stálou platnost „zákonů o vyhánění“ v EU. ČTK, 22. 5. 2010.
- ⁴⁹ Seehofer chce do Prahy přijet v září nebo říjnu a zahájit dialog. ČTK, 23. 5. 2010.
- ⁵⁰ Deska na hřbitově v Postoloprtech připomíná masakr Němců. ČTK, 3. 6. 2010.
- ⁵¹ Právo: Policie neotevře poválečný masakr civilistů v Ostravě. ČTK, 25. 11. 2010.
- ⁵² Wulff: Němci nesmí zapomenout, jaké utrpení Čechům dřív způsobili. ČTK, 19. 11. 2010.
- ⁵³ Wulff: Zločiny nacistů nelze srovnávat s poválečným děním v ČSR. ČTK, 22. 11. 2010.
- ⁵⁴ Posselt a bavorský ministr požádali v Lidicích o odpuštění. ČTK, 17. 11. 2010.
- ⁵⁵ V Německu otevřena výstava o nuceně nasazených Čechách. ČTK, 9. 8. 2010.
- ⁵⁶ Režisér Juraj Herz dostal v Německu prestižní filmovou cenu. ČTK, 15. 1. 2010.
- ⁵⁷ Německá nadace ocenila Vondráčka za dokument o masakru Němců. ČTK, 15. 10. 2010.
- ⁵⁸ Text projevu Václava Klause při pietní akci u Hlávkovy koleje. On-line (www.klaus.cz).
- ⁵⁹ Klaus: Násilí Čechů na Němcích se nedá srovnat se zločiny nacistů. ČTK, 17. 11. 2010.
- ⁶⁰ Česká historička odešla z nadace německého vysídleleckého centra. ČTK, 9. 3. 2010.
- ⁶¹ Správní rada berlínského vysídleleckého centra schválila koncepci. ČTK, 25. 10. 2010.
- ⁶² Televize zřekla výroky Schwarzenberga, měl chtít rušit dekrety. ČTK, 16. 9. 2010. Tento závěr potvrzuje rozhovor autora s německými televizními žurnalisty, Praha, 24. 11. 2010.
- ⁶³ Česko-německý fond v Bavorsku podpořil další spolupráci. ČTK, 22. 9. 2010.
- ⁶⁴ Z peněz Deutsche Bahn pro oběti nacismu půjde do ČR 250.000 eur. ČTK, 9. 12. 2010.
- ⁶⁵ Milénium Zlaté stezky se bude slavit na české i německé straně. ČTK, 24. 3. 2010.
- ⁶⁶ V Ústí nad Labem vznikla stálá expozice o českých Němcích. ČTK, 21. 5. 2010.
- ⁶⁷ Nečas nevidí smysl Seehoferovy návštěvy, pokud by šlo o dekrety. ČTK, 19. 8. 2010.
- ⁶⁸ Bayerische Staatsregierung. Pragueise. Rede: Ministerpräsident Horst Seehofer, 19. 12. 2010. On-line: (www.bayern.de/Reden-.345.10335591/index.htm).
- ⁶⁹ Společné komuniké v návaznosti na rozhovor předsedy vlády České republiky a bavorského ministerského předsedy v Praze dne 20. 12. 2010. Vláda ČR. On-line: (www.vlada.cz/assets/media-centrum/aktualne/Komunike_20-12-10.pdf).
- ⁷⁰ Krajská tripartita v Plzni začala s přípravou vzniku euroregionů. ČTK, 16. 3. 2010.
- ⁷¹ Euroregion Nisa získal z evropských fondů už přes dvě miliardy Kč. ČTK, 15. 5. 2010.

- ⁷² Obě strany hranice Železnorudska má oživit volnočasový projekt. ČTK, 13. 5. 2010.
- ⁷³ Obce v centrálním Krušnohoří realizují projekty za 256 mil. korun. ČTK, 1. 10. 2010.
- ⁷⁴ Tradiční roubené chalupy má ochránit česko-německý projekt. ČTK, 20. 10. 2010.
- ⁷⁵ O zápis do UNESCO usilují i krušnohorské hornické památky. ČTK, 12. 10. 2010.
- ⁷⁶ V Düsseldorfu začíná fungovat Český dům propagující zemi. ČTK, 4. 9. 2010.
- ⁷⁷ Němci za Lobkovický palác nabízejí pozemek v centru Berlína. ČTK, 22. 11. 2010.
- ⁷⁸ Dobrá zpráva pro Česko: Německo roste rychleji. Hospodářské noviny, 6. 12. 2010, s. 1. Podobně: Vezeme se spolu s Německem. Ekonom, 2. 12. 2010, s. 67; Německý růst trhá rekordy. Ekonom, 9. 12. 2010, s. 59.
- ⁷⁹ Hruška, Blahoslav: Kurzarbeit aneb jak podojit stát. Ekonom, 4. 3. 2010, s. 10.
- ⁸⁰ Macháček, Jan: Chceme Deutsche euro? Hospodářské noviny, 1. 12. 2010, s. 10.
- ⁸¹ Macháček, Jan: Schauble, euro a cesta k federaci. Hospodářské noviny, 15. 12. 2010, s. 10.
- ⁸² Hošek, Jiří: Žena, která nebouchá do stolu. Hospodářské noviny, 20. 12. 2010, s. 09.
- ⁸³ Daniel Kaiser–Lenka Zlámalová–Petr Kolář: Němci tlačí na Čechy: Přijměte euro a platte. Lidové noviny, 11. 12. 2010.
- ⁸⁴ Varyš, Vojtěch: Německo náš vzor. Týden, 22. 11. 2010, s. 65.
- ⁸⁵ Hudalla, Anneke: Dosněno. Respekt, 15. 3. 2010, s. 22.
- ⁸⁶ Palata, Luboš: Böhmischové. Lidové noviny, 21. 12. 2010, s. 10.
- ⁸⁷ Mnichov snad už nebude jen zrada a diktát. Mladá fronta Dnes, 21. 12. 2010, s. 2.
- ⁸⁸ Plesník, Vladimír: Posselt ve Strakovce. Právo, 21. 12. 2010, s. 6.
- ⁸⁹ Červenka, Jan: Občané o vztazích ČR s některými zeměmi – listopad 2010. Tisková zpráva Centra pro výzkum veřejného mínění SÚ AV ČR, 21. 12. 2010.
- ⁹⁰ Červenka, Jan: Sympatie české veřejnosti k některým zemím – listopad 2010. Tisková zpráva Centra pro výzkum veřejného mínění SÚ AV ČR, 21. 12. 2010.
- ⁹¹ Česko-německá deklarace o vzájemných vztazích a jejich budoucím rozvoji. MZV ČR, 21. 1. 1997, On-line: (www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/neverejne/druha_svetova_valka_a_jeji_dusledky/dokumenty/cesko_nemecka_deklarace_o_vzajemnych.html).